

Et engelsk luftangreb på Fårtoft

AF HENNING SKOV, VIBORG

Mindestenen i Fårtoft. Foto: Henning Skov.

Under den tyske besættelse af Danmark 1940-45 anlagde besættelsesmagten en del nye flyvepladser og udbyggede allerede eksisterende. Den vigtigste var Aalborg lufthavn,

Tre angribende Hudson Mk V fly.
Foto: Imperial War Museum, London

der havde stor strategisk betydning i forbindelse med tyske transporter til Norge. Tyske kampfly rettede også herfra angreb på skibe og mål i England. I løbet af sommeren

1940 påbegyndte det tyske luftvåben anlæggelse af en base for vandfly i Dragsbækbugten ved Thisted, og den 31. august udsendtes fra ministeriet for handel, industri og søfart følgende bekendtgørelse, der var underskrevet af J. Christmas Møller: "I et Omraade i Thisted Bredning beliggende langs Kysten mellem Dragsbæk og

Den tidligere flyvebase i Dragsbæk.
Foto: Henning Skov.

Silstruphoved og afmærket med to Baaker paa Silstruphoved samt med en Bøje ved Silstruphoved og en Bøje ved Dragsbæk er Sejlads med og Ophold af civile

Skibe, Fartøjer og Baade af enhver Art indtil videre forbudt. Denne Bekendtgørelse træder i Kraft straks". Tyskerne mente, at Dragsbækbugten var ideel til formålet, idet bakkerne gav læ for vestenvinden, men det forlød senere, at strømforholdene var knap så gode. Den tyske base ved Thisted, kaldet Seefliegerhorst, blev underlagt en tilsvarende, men større, ved Aalborg, og efterhånden som anlægsarbejdet skred frem, begyndte tyske vandfly at dukke op, særlig efter at en betonmole ud i fjorden var færdiggjort. De tyske fly vakte stor opmærksomhed, såvel i som udenfor Thisted. Flyene anvendtes hovedsagelig til recognoscering, i forbindelse med redningsoperationer til søs samt skoleflyvning. Samtidig med anlæggelsen af basen i Dragsbæk blev der anlagt en attrap-flyvehavn i Fårtoft ned mod fjorden. Denne bestod af en stor hangarlignende bygning, og i fjorden ud herfor blev udrangerede fly, hvor al indmaden var fjernet, forankret. Tyskerne håbede på, at dette anlæg, der var ganske ucamoufleret, ville narre engelske flyvere, der måtte dukke op, og forlede dem til at angribe dette i stedet for den egentlige base i Dragsbæk. At disse forventninger blev indfriet tilfulde, fremgår af følgende beretning.

Nedstyrtningsstedet med Kirkegaards ejendom i baggrunden.
Foto: Militärarchiv, Freiburg.

Præcis kl. 11.55 den 20. oktober 1941 startede tre to-motorede "Lockheed Hudson Mk V" fly tilhørende eskadrille 608 fra en base i England med kurs mod Danmark. Denne flytype, der var af amerikansk oprindelse, anvendtes hyppigt af RAF (Royal Air Force) i krigens første år, dels til patrulje og dels til overraskelsesangreb, hovedsagelig på mål i Norge og Danmark. Hvor de tre fly fløj ind over dansk område, vides ikke, men da de dukkede op i nærheden af Thisted, blev de - pudsigt nok - først observeret af den tyske major Weimer, der senere forklarede følgende til den tyske rapport: "Jeg kørte i min bil på hovedvejen fra Aalborg mod Thisted. Der blæste en orkanagtig storm fra sydvest, og klokken var næsten 16, da jeg - kort efter at have passeret Østerild fik øje på tre fly, der kom ind over Hillerslev fra Vigsø bugt. Jeg blev først klar over, at det drejede sig om engelske fly, da de fløj over hovedvejen bag min bil i ca. 100 meters højde. De fortsatte ned mod fjorden og drejede mod sydvest. Jeg tabte dem kort efter af syne, men blev holdende og så lidt senere en voldsom ildsjøle slå i vejret".

Den næste, der så de tre fly, var tjenestekarl Carl Christian Nielsen, der tjente hos gårdejer Theodor Oddershede i Fårtoft. Han fortalte til politirapporten, at han lidt efter kl. 16, da han var på markarbejde ca. 100 meter nord for ulykkesstedet, så flyene komme nordfra i

meget lav højde vest om sognerådsformand Harald Kirkegaards ejendom ned mod attraphavnen, som de beskød kraftigt med maskingeværer og kastede en del bomber. Han iagttog herefter, hvorledes det ene af flyene drejede skarpt til venstre, tørnede ind i Kirkegaards stuehus, derfra over på staldbygningens tag og endelig havnede på en mark tilhørende Peter Nicolaj Pedersen, hvor det slog nogle kolbøtter og eksploderede, hvorved brændende benzin sprøjtede over på Pedersens ejendom, som kort efter stod i lys lue.

Peter Nicolaj Pedersen forklarede senere, at han ved 16-tiden havde opholdt sig i dagligstuen med sin hustru og seks af sine hjemmевærende børn. De havde lige drukket kaffe og var knap færdig hermed, da lyden af flyvemaskiner og straks efter stærk skydning trængte ind til dem. Pedersen løb derfor ud for at hente et af børnene, der var i færd med at tage roer op. Straks efter, at han havde fået barnet - en søn - med ind, så familien fra dagligstuen, som var beliggende mod syd, at et fly styrtede ned på marken udenfor og eksploderede. Pedersen løb ud af huset og om til naboen, Ole Bach, der boede ca. 50 meter borte mod øst, for derfra at ringe til politi og Falck, men da telefonen var afbrudt, løb han straks tilbage, og først da så han, at taget i hans ladebygning sydvestlige hjørne stod i flammer. Sammen med tililende forsøgte han at hjælpe kreaturerne ud af staldbygningen, men da man havde fået tre køer ud, var røgen så tæt, at det ikke var muligt at komme derind mere. Ilden bredte sig med eksplosionsagtig hast i den stærke storm, og det lykkedes kun at redde et skrivebord med personlige papirer, alt andet blev flammernes bytte. Der indebrændte to heste, otte kreaturer og seks grise samt hele avlen.

Tyske soldater på nedstyrtningsstedet.
Foto: Militärarchiv, Freiburg.

På Harald Kirkegaards ejendom skete der store skader. Da flyet tørnede mod stuehuset, væltede hele vestgavlen, ligesom spærene i tagkonstruktionens vestlige ende splintredes, og næsten alle tagsten raslede ned og blev ødelagt. Taget på staldbygningen blev også svært beskadiget, en del spær knækkede, flere pandeplader revet af, og 64 af de små vinduer i bygningen blev knust. Der var ingen hjemme hos Harald Kirkegaard bortset fra landmand Christian Martinus Rasmussen, Thingstrup, der under Kirkegaards fravær havde opsyn med gården. Rasmussen opholdt sig øst for udhusene til gården, da flyet tørnede mod denne. Han blev ramt i ryggen af et eller andet, enten fra flyet eller tagkonstruktionen, blev kastet til jorden og måtte senere bringes til læge i Thisted, hvor det blev konstateret, at højre skulder var gået af led. Det forulykkede flys besætning på fire mand blev slynget rundt

i alle retninger ved nedstyrtningen og den efterfølgende eksplosion. En blev fundet ved Kirkegaards stuehus, to andre på marken, hvor flyet havnede. Den fjerde var blevet slynget gennem luften tværs over vejen til Eshøj og var havnet på en mark. Tre af besætningsmedlemmerne var dræbt på stedet, medens den fjerde døde kort efter, alle

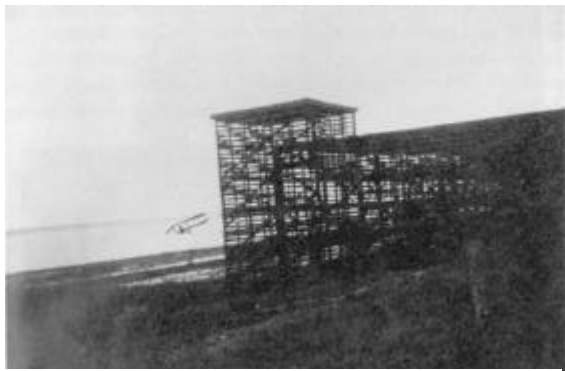
Vragrester fra det eksploderede fly. I baggrunden den nedbrændte ejendom.

Foto: Poul Vestergaard.

havde svære indre kvæstelser.

På Seeffliegerhorst i Dragsbæk berettede de to vagthavende flyveledere W. Lütten og E. Peters senere om deres iagttagelser af hændelsesforløbet til den tyske rapport.

W. Lütten oplyste følgende: "Lidt efter kl. 16 så jeg fra flyveledelsen tre fly kredse over attraphavnen i Fårtoft og antog, at det var tyske fly, der var i færd med at lande. Men ved en nøje iagttagelse så jeg nogle høje vandsøjler, og var da klar over, at det var fjendtlige maskiner, der bombarderede attraphavnen. Jeg så 3-4 vandsøjler og derefter, hvorledes et af flyene - antagelig grebet af et stormstød - styrtede ned. De to andre fly kredsede lidt over stedet, hvorefter de satte kursen mod Dragsbæk. Vort antiluftskyts åbnede ild, flyene veg ud til siden og forsvandt i vestlig retning over Silstruphoved".

Attraphangaren, et ødelagt tysk vandfly ses til venstre i billedet.

Foto: Henning Skov.

E. Peters forklarede: "Nogle minutter efter kl. 16 blev attraphavnen i Fårtoft angrebet af tre fly, hvoraf det ene styrtede ned fra meget lav højde, antagelig slynget til jorden af et stormstød. Straks efter så jeg en stor røgsky på stedet, de to andre fly forsvandt i vestlig retning over Silstruphoved".

En vagtpost ved navn Herb berettede følgende om sin opfattelse af hændelsesforløbet: "Kl. ca. 16.05 så jeg pludselig tre fly kredsede over attraphavnen i Fårtoft i

ringe højde (20-25 meter). Flyenes nationalitet kunne jeg ikke fastslå på grund af afstanden, men antog, at det var tyske fly, der var i færd med at nødlande i det hårde vejr. Da de havde kredset 2-3 gange over havnen, gik de pludselig til angreb fra søsiden. Det forreste fly, der var i lavere højde end de følgende, foretog en skarp drejning mod venstre og styrtede ned, hvorefter jeg så en høj stikflamme og stærk røgudvikling. Næsten samtidig så jeg fly nummer to kaste 2-3 bomber mod de forankrede fly på vandet, medens der tredje tilsyneladende ingen kastede.

Kirkegaards stærkt beskadigede stuehus.

Foto: Poul Vestergaard.

Derefter kredsede de to fly nogle gange over ulykkesstedet og forsvandt så i sydvestlig retning efter at være blevet beskydt af vort luftskyts. Da den første bombe blev kastet, forsøgte jeg telefonisk at underrette kommandanten for at afgive melding om det passerede, men da jeg ikke kunne få forbindelse, foranledigede jeg, at der blev givet flyvervarsel, men dette kunne afblæses kl. 17.05, uden at der var sket videre".

Den mest udførlige beretning om begivenhederne blev dog givet af den tyske efterretningsofficer, løjtnant Heinz Müller, der bagefter gav følgende skildring: "Da sirenerne ca. kl. 16.10 gav flyvervarsel i Seeffliegerhorst og straks efter i Thisted, bemærkede jeg fra mit arbejdsværelse en stærk røgudvikling ved attraphavnen i Fårtoft. Da jeg antog, at de to fly, jeg så kredse over stedet, havde kastet bomber, løb jeg ud til min stabsvogn og kørte - ledsaget af to ordonnanser på motorcykler - mod Fårtoft. Da jeg ankom til stedet, så jeg et fuldstændig ødelagt engelsk fly ligge på en mark. De brændende vragele lå meget tæt ved en bondegård, der allerede var i flammer, næret af den stærke storm. Den nedbrændte til grunden. Af de fire besætningsmedlemmer var de tre døde, den fjerde døde senere undervejs til lazarettet i Dragsbæk. Jeg sendte øjeblikkelig en af ordonnanserne til Seeffliegerhorst for at underrette kommandanten, dr. Weiss, og lægerne med anmodning om brandslukningsmateriel og hjælpemandskab. Dernæst var det min opgave at sørge for fremskaffelse af materiale til udarbejdelse af en rapport. Det danske brandvæsen, der kom tilstede, var forsynet med fuldstændigt utilstrækkeligt materiel og kunne intet stille op mod den voldsomme brand.

Da kommandanten nåede frem, gav han straks forskellige anvisninger og overdrog mig at sørge for, at vagtposter blev udtaget til at blive på stedet natten over, hvorefter jeg foranledigede, at de døde besætningsmedlemmer blev overført til Dragsbæk. Det tyske brandvæsen og hjælpemandskab gik igang med at

søge ilden bekæmpet og traf yderligere foranstaltninger til at hindre den i at brede sig, hvilket meget let kunne ske i den stærke storm. Hen mod kl. 19.30 kunne såvel brandvæsen som hjælpemandskab returnere til Dragsbæk.

Tyske soldater på nedstyrtningsstedet.
Foto: Militärarchiv, Freiburg.

Efter i løbet af eftermiddagen at have foretaget et nærmere studium på og omkring ulykkesstedet mener jeg at have rekonstrueret de nærmere omstændigheder ved nedstyrtningen. De angribende fly fløj meget lavt over vandoverfladen (10-15 meter), det forulykkede, der fløj forrest i rækken af de tre, havde ligesom disse kurs fra vest mod øst, kastede bomber mod de forankrede fly, hvorefter det drejede skarpt til venstre ind mod land. Under denne manøvre lykkedes det ikke den engelske pilot at bringe sit fly i tilstrækkelig højde over terrænet på land - ca. 25 meter - samtidig med, at et stærkt stormstød slyngede flyet mod Harald Kirkegaards ejendom. Strækningen fra gårdens stuehus til det sted på marken, hvor det nedstyrede fly eksploderede, er oversået med større og mindre vragester. Der findes ca. 150 meter fra Kirkegaards ejendom en attraphangar umiddelbart ved fjordbredden. Ca. 20 meter fra hangarens nordøstlige hjørne og over en strækning af ca. 30 meter i retning af Kirkegaards ejendom er der - inde i en ganske lav granbeplantning - fire bombekratre, omkring en meter i dybden og to meter i diameter, formentlig forårsaget af 250 lbs bomber, hvilket bekræftes af, at en af de danske tilskuere fandt et sprængstykke netop med den betegnelse påtrykt. En del træer på stederne er svært beskadiget ved eksplosionerne, mange er fuldstændig ødelagt, og en telefonpæl i nærheden er slået midt over, da den blev ramt af et sprængstykke, derimod synes hangaren kun at være ramt af kugler fra flyenes maskingeværer".

Dagen efter nedstyrtningen ankom en tysk ingeniør fra Aalborg. Han undersøgte vragedelene minutøst og noterede alle fabriksnumre, hvorefter oprydningens arbejde kunne påbegyndes. Alt blev samlet sammen og afsendt til Hamburg eller Berlin. Kommandanten på Seefliegerhorst, dr. Weis s, meddelte Thisted politi, at de omkomne besætningsmedlemmer straks efter identifikationen ville blive lagt i kister og transporteret til Frederikshavn, hvor de ville blive begravet på den særlige militære kirkegård "Gefallenen Friedhof" på foranledning af den stedlige tyske kommandant.

Den 24. oktober blev de fire omkomne, der alle var englændere, stedt til hvile. Deres navne var: Alan Hendy (pilot), Stephen Alfred Symons (pilot), W. White og William Philip Wright, alle fra eskadrille RAF 608. Begravelsen forrettedes af en tysk feltpræst, de fire kister

var dækket af et engelsk flag, et kompagni tyske soldater affyrede en æressalut, og et militærorkester spillede.

Før jordpåkastelsen. En tysk feltpræst taler ved de fire kister i Frederikshavn.

Foto: Bangsbo-Museet, Frederikshavn.

I perioden 1940-43 udfoldedes dette store ceremoniel ved begravelser af faldne allierede flyvere i Danmark, men da RAF i foråret 1943 rettede heftige luftangreb på byer i Tyskland, blev tyskerne så forbitrede over den uforudsete ændring, luftkrigen havde taget, at der udstedtes instruks om, at allierede "terrorflyvere" fremover skulle begraves på stedet, hvor de faldt, uden nogen form for ceremoniel, ej heller gejstlig medvirken. I årene 1940-1945 blev 1160 allierede flyvere begravet i Danmark, af disse var 134 amerikanere, resten englændere.

Nogle år efter afslutningen af anden verdenskrig rejste beboerne i Fårtoft en smuk mindesten for de fire faldne englændere. Den står i vejkanten nær den mark, hvor disse unge mænd måtte bøde med deres liv hin stormfulde oktoberdag i 1941.

KILDER:

Rigsarkivet (fra det tyske luftvåbens arkiv 1940-45)
Thisted politis rapport.
Bundesarchiv Freiburg.
Imperial War Museum, London.
Bangsbo-Museet, Frederikshavn.

(Kilde: Historisk Årbog for Thy, Mors og V. Hanherred 1979, side 7-18).